

Een archief in beweging Nederlands Instituut voor Animatiefilm 1993-2013

Mette Peters ■

Potloodtekeningen, kleimodellen, papiercollages of pixels: een animatiekarakter kan gecreëerd worden met behulp van een grote verscheidenheid aan analoge en digitale materialen. Met onuitputtelijke creativiteit worden in animatiefilms fantastische werelden beeld voor beeld tot leven gebracht. De tentoonstelling *Move on...! 100 jaar animatiekunst* in kunsthall KAdE focust op deze bijzondere kunstvorm die zich begeeft tussen film en beeldende kunst.

a

Met originele poppen, tekeningen, schetsen en filmtesten biedt een speciaal deel in de expositie een kijkje achter de schermen van het altijd fascinerende maakproces van animatie: een ruimte die is ingericht met de laatste filmproducties van het Nederlands Instituut voor Animatiefilm (NIAf) in Tilburg. Het NIAf was jarenlang hét nationale kennis- en informatiecentrum voor animatiefilm en zette zich nadrukkelijk in voor het behoud van animatie-erfgoed. Helaas werd de bezuinigingsslag in de cultuursector van het toenmalige kabinet Rutte I, die ook instellingen die zich bezighielden met talentontwikkeling trof, het NIAf noodlottig. Het instituut moest alle activiteiten staken, medewerkers werden ontslagen en de productie van een aantal films moest elders worden voortgezet. In de zomer van 2013 werden de door het NIAf in de loop der jaren verzamelde collecties noodgedwongen verhuisd. Een blik terug en een blik vooruit.

Spin in het web

Het NIAf was tussen 1993 en 2013 hét aanspreekpunt binnen een internationaal netwerk van filmmakers, deskundigen, liefhebbers, festivals, musea, opleidingen, archieven en andere culturele instellingen. Een kleine groep medewerkers ontwikkelde activiteiten met een focus op animatie, vaak in samenwerking met externe partijen: van grootschalige regionale educatieprojecten tot wetenschappelijke conferenties en symposia, van filmvertoningen in lokale filmhuizen tot retrospectieven op internationale filmfestivals, van het uitgeven van publicaties en dvd's tot het inrichten van museale presentaties in binnen- en buitenland. Vanaf het eerste uur was het artist-in-residenceprogramma de spil van het NIAf. Binnen dit programma zijn door de jaren heen 50 animatiefilmers voor korte of langere tijd, maar gemiddeld zo'n twee jaar, werkzaam geweest. In de gezamenlijke werkplaats en in eigen ateliers deden zij onderzoek en werden projecten, korte animatiefilms of installaties ontwikkeld. De samenkomst

van deelnemers uit Nederland en onder andere België, Duitsland, Israël, Finland, USA, Japan en de experts die voor begeleiding van de deelnemers naar Tilburg kwamen, maakte het NIAf tot een inspirerende internationale broedplaats voor animatieprofessionals.

Ingrijpende veranderingen

De digitale ontwikkelingen hebben bij het NIAf invloed gehad op veel aspecten van de bedrijfsvoering, zoals de educatieve projecten of distributie. Met laagdrempelige computerprogramma's kunnen tegenwoordig eenvoudig animatiefilms worden gemaakt, en met een druk op de knop worden films wereldwijd verspreid via internetkanalen als YouTube of Vimeo. In de afgelopen 20 jaar is het maakproces van professionele animatiefilms ingrijpend veranderd door de komst van de computer. De eerste films die op het NIAf werden geproduceerd, zoals *Sientje* van Christa Moesker (1997), werden nog volledig analoge gemaakt: getekend op papier en beeld voor beeld opgenomen met een traditionele 35mm-rostrumcameraopstelling. Bij de laatste producties kwam er geen filmcamera meer aan te pas en werden de beelden volledig in de computer getekend met een Wacom-tablet of Cintiq-beeldscherm. In veel gevallen is er tegenwoordig sprake van hybride werkprocessen. De animatie-tekeningen worden bijvoorbeeld met potlood op papier gemaakt, om vervolgens te worden gescand en digitaal bewerkt of ingekleurd in de computer. In het geval van *Between Times*, een film van Ru Kuwahata & Max Porter (2014), werden de decors en poppen analoog gemaakt van papier, karton, verf en allerlei dagelijkse voorwerpen. Met een digitale fotocamera werden deze decors en poppen gefotografeerd en vervolgens in de computer geanimeerd, waarbij gebruik werd gemaakt van verschillende softwarepakketten.

Ru Kuwahata op de set van de film 'Between Times' (2014), www.tinyinventions.com

Animatiecollecties

Met de oprichting van het NIAf in 1993 kwam er een centraal punt waar informatie en bronnen over animatie werden verzameld en toegankelijk gemaakt voor geïnteresseerden. Er was een gespecialiseerde mediatheek met duizenden boeken, tijdschriften, documentatie en dvd's. Voor distributiedoelinden werden (analoge en digitale) filmkopieën verzameld. En er werd een collectie animatie-artwork (originele tekeningen, poppen et cetera) van meer dan 50 Nederlandse filmmakers bijeengebracht. Diverse organisaties en individuen hebben in de loop der jaren materialen overgedragen, zoals de film- en documentatiecollectie van distributeur Animated People (opgericht in 1978) of het omvangrijke archief van de Vereniging Holland Animation (opgericht in 1973), met daarin fotomateriaal, documentatie en origineel artwork van bijvoorbeeld Oscarwinnaar Borge Ring.

Het NIAf zette zich steeds in voor het behoud van Nederlands animatie-erfgoed. Nederland kent tegenwoordig een levendige animatiesector, maar heeft ook een rijke traditie. De vroegste animatiefilms dateren uit de jaren 10 van de vorige eeuw. Omdat het NIAf niet zelf over depotruimte met klimaatregulering beschikte, werd daarbij nauw samengewerkt met de nationale audiovisuele archieven van het Nederlands Instituut voor Beeld en Geluid en EYE Filmmuseum. Het beleid van deze instellingen was vooral gericht op filmmateriaal en diverse bijzondere Nederlandse animatiefilms zijn hier geconserveerd. Bijvoorbeeld werk van George Pal, Joop Geesink en Marten Toonder of experimentele filmmakers als Bart Vegter, Karin Wiertz en Jacques Verbeek. Door het NIAf uitgevoerd onderzoek, waarbij ook actief contact werd gezocht met makers, toonde aan dat er veel filmmateriaal bewaard werd in de nationale archieven, maar dat er ook grote hiaten waren.¹ Met name animatiefilms van de generatie onafhankelijke makers vanaf de jaren 60

bleken ondervertegenwoordigd. Naar aanleiding van dit onderzoek hebben onder andere animatieproducente Roos Molleman en filmmakers Monique Renault, Ties Poeth en Hans Nassenstein materialen bij EYE ondergebracht. Daarbij maakte het NIAf zich hard voor een integrale aanpak waarbij niet alleen werd gekeken naar het filmmateriaal, maar ook naar het behoud van animatie-artwork en persoonsarchieven.

Ontwerp en vormgeving

Bij het maken van een animatiefilm gaat veel tijd zitten in het ontwerpen en vormgeven van de karakters en decors. Daarbij worden de meest uiteenlopende analoge materialen gebruikt, zoals papier, karton, metalen, plastics, textiel, klei, potlood, verf of inkt. Een collectie animatie-artwork is wat dat betreft vergelijkbaar met een collectie beeldende kunst. Bijzonder aan animatie-artwork is dat het een middel is om tot een eindproduct te komen. En of het nu gaat om tekeningen, objecten of digitale bestanden, het betreft vaak grote aantallen artefacten. In één seconde film zitten 24 beelden en voor het maken van een geanimeerde beweging zijn een veelvoud aan 'stukken' artwork nodig. Op de vragen wat de juiste klimatologische omstandigheden zijn voor opslag of wat de mogelijkheden zijn voor restauratie, zijn geen eenduidige antwoorden te geven. Dat hangt af van de samenstelling en conditie van de materialen. Naar fabrieksmatig gemaakte cels, doorzichtige plastic vellen die jarenlang zijn gebruikt voor het maken van tekenfilms zoals bij de Disney Studio's, wordt momenteel onderzoek gedaan door het gerenommeerde Getty Conservation Institute.² Als het gaat om het behoud van het analoge, maar zeker ook het digitale Nederlandse animatie-artwork, dan is nog maar een begin gemaakt met het veiligstellen van een coherente collectie. >>

Bij het maken van een animatiefilm gaat veel tijd zitten in het ontwerpen en vormgeven van de karakters en decors.

>> Hoe verder...

Toen duidelijk werd dat het NIAf niet langer op financiële steun van regionale en landelijke overheden kon rekenen, is contact gezocht met verschillende instellingen om de collecties onder te brengen. Omdat er geen partij was die alles kon overnemen, raakten materialen in 2013 verspreid over verschillende locaties. Het overgrote deel van de collecties film, documentatie en artwork is ondergebracht bij EYE Filmmuseum. Daar is men sindsdien, met medewerking van oud-NIAf-medewerkers, bezig met het borgen en ontsluiten van de collecties. Een belangrijk deel van de boeken en dvd's is opgenomen in de bibliotheekcollectie van de Universiteit Utrecht en is daar binnenkort weer toegankelijk. De tijdschriften en filmfestivalcatalogi zijn grotendeels overgenomen door de Rijksuniversiteit Groningen, en een verzameling animatiemerchandise van filmmaker Gerrit van Dijk is terechtgekomen bij het Museum van de 20e Eeuw. Daarmee zijn veel materialen ondergebracht bij professionele en goed geëquipeerde archiefinstellingen, als onderdeel van grotere collecties. Bij genoemde instellingen heeft animatie echter geen prioriteit in het beleid en blijvende aandacht en zorg voor deze bijzondere kunstvorm blijft daarmee ongewis. Met het verdwijnen van het NIAf is een belangrijke aanjager van onderzoek naar het Nederlandse animatie-erfgoed – en een centraal aanspreekpunt waar gespecialiseerde en ervaren medewerkers direct konden putten uit de nauwe samenwerking met animatiefilmers – verloren gegaan.

Werktafel Sjaak Rood met tekeningen uit zijn film 'Koffie' (2012), www.sjaakrood.nl.

De verantwoordelijkheid voor het beheer en behoud van het Nederlandse animatiefilm-erfgoed ligt voor een groot deel bij EYE. Hoopgevende initiatieven die door EYE worden ontplooid, zijn projecten waarbij animatiefilms worden gedigitaliseerd en voor vertoning beschikbaar komen. Ook wordt er onderzoek gedaan naar *best practices* voor het veiligstellen van animatie-artwork, in samenwerking met de opleiding Conservering en Restauratie van Cultureel Erfgoed van de Universiteit van Amsterdam.³ ■

Noten

- 1 ■ Mette Peters & Peter Bosma, 'The Dutch Animation Collection: a work in progress', in: *Animation Practice, Process & Production*, volume 1 (Intellect, 2011), issue 1.
- 2 ■ Preservation of Plastics. GCI and Disney Animation Research Library Collaborative Research project (zie <http://goo.gl/H5R6QF>).
- 3 ■ In onderzoeksprojecten wordt samengewerkt met de specialisaties 'Boek en papier' en 'Moderne kunst' binnen de opleiding Conservering en Restauratie van Cultureel Erfgoed van de Universiteit van Amsterdam.

Mette Peters ■ onderzoeker, docent en medewerker NIAf-project EYE. Voormalig medewerker NIAf 1996-2013.

Goed om te weten

De expositie *MOVE ON...! 100 jaar animatiekunst* is tot 10 mei 2015 te zien in kunsthall KAdE in Amersfoort. Naast 'The Making of...' is er een tentoonstelling over animatie in de beeldende kunst met werk van onder andere Robbie Cornelissen, Anne-mie van Kerckhoven, Marc Leckey en Job, Joris en Marieke (met *A Single Life* genomineerd voor een Oscar voor de beste korte animatiefilm 2015), een selectie uit 100 jaar karakters in animatie, een presentatie van vier animatiefilm-makers en een selectie jong talent. In een educatieve ruimte wordt het maakproces belicht aan de hand van het animaties van oud-NIAf-deelnemers, o.a. Sjaak Rood, Ru Kuwahata en Max Porter.